

I a n Barajı ve Hidroelektrik Tesisleri Hakkındaki Komisyon Raporuna İtiraz

. 00«ii'...r, 1

;«... "w / :

Ek — 3

• / ; x - A - . . . - 1 , y i , J i
t'n>iü«k- i' . - ttüU- i. tl' :Halûk CEYHAN
DPT.1* Komhünim Çalanın TDJ-ZJ BakırınırJan :
(Jiip

1 — Odamı pürtgüütl tesliht etmek üaere.,14
üjrtU Dlarjüt kurulmuş bulunan komisyon Genel.
Kurul olarmk m4ew 3 toplantı yapmıştır,
)3*Marl-IDCa turhlhl ilk toplantısında 4 (tfsLlk
btr çalama gurubu Kçllrahj ve bu gurubun konu-
Ti İnMİlytnrk p^tirmHİ laiennuaür. Bu gurutu,
olduk çn Er&iç ekonomik hcapljunalfirn dayan-
tnâil fcnkro falmıüantj] 19-Mart tarihli top-
lan fadd aadect ana hu t in n İle i^ah cünlg, dlfer
Cyrfer juin prensiplerde aürnltilmealtr istedik [eri
noktalan. fuanplan inceltmeden, sByemlfllar. ça-
UImn purunü aon raporu komisyonun 26-Mart
tarihli toplamına getirmiş ve burada rapor tam
I «ant 2J da kltata okunup. imzalanmıştır. Bu
tutumun lifth etmeğe İmkân yoktur. Ya komis-
yonun çoğunluğu belli bir ön fikirle hareket et-
mektedirJr veya önemli bir karara varırken titiz-
Hfl göstermem Lgtir. Her halükârda bu tutum
W-çalışmalarda &B,terilen acelenin üzerinde du-
rulmaca değer 8 - 10 klgilik mühendislik gurup-
lanuin 1959 yılından beri yaptığı çalışmalar 4,
kişinin 15 günlük çalışması İle mahkûm edilme*
£5 çalışılmaktadır. Bu tutum kargısında 14 klgil-
lik hlr komisyona ne lüzum oldusu sorusu da
j akla gelmektedir. Bu 14 kigl, 4 klglnln yaptığı
} bir çalışmayı tasdik etmek için mi toplanmış bu-
J lunmaktadır?

2 — Maalesef, devletimizi temsil eden bir
^heyete dahil olarak yurt dışında bulunduğundan
komisyonun ancak son toplantısına katılabildim.
Frapor okunduktun sonra, sadece dnllyerek bile
bası İtirazlarım olduğunu, raporu ve diğer ça-
lı? m a dokümanlarını İnceledikten sonra imzalıya-
enımı söyledim. Büyük bir acele içinde olan
Mkadaglanm İncelememi sonra yapıp itirazları-
mı sonra bildirmemde İsrar ettiler. Raporu ince-
İtrknn bilmem gereken esas hesapları istediğim
jF&zma cevap olarak Yönetim Kurulumuzdan
cKomlsyon raporunda detay hesap sayılabilecek
hrl flzel husap yoktur. Sadece matematik işlemler-
lerin detay hesap sayılmaması İcap ettiği kanaa-
tine» Yönetim Kurulunca varılmış olduğunu bil-
dinen yazıyı aldım ve büyük bir hayret içindi
kaldım. Gayesi tamamen bir ekonomik yapılabi-
lirlik (etonnmic feasibility) olan bir çalışmanın;
hanide mühendisler tarafından detay hesaplar
yapılmadan nasıl ortaya çıkarıldığını şimdi da-

ha çok merak etmekteyim. Bu tutum ve yazı üze-
rine etraflı, bir çalışma yapılmadan bir tesisin
ekonomisi üzerinde karar verilmek istenmesine
daha önemle işaret ve İtiraz ederim.

... II. Raporun Metodolojine İtirazım :

³ — Rapor jklâsik ekonomi kitaplarımla ve-
rilen çeşitli bügller alınarak yazılmıştır. Oçla Yö-
netim Kurulu'nun 2/4/1964 tarih ve 93/14 sayılı
yazısında da belirtildiği gibi H. G. Thuesen ve
Grant'te verilen metodlardan sadece biri ve o da
belirli bir yönde çekilerek kullanılmıştır. Rapor-
da sadece kabuller verilmiştir, bu kabuller üze-
rindeki görüşlerim m cü kısımda açıklanacak-
tır. Maalesef, raporun tarafıma verilmesinde sa-
kınca görülmüş olduğu için, hesaplamaları et-
raflıca izleyemedim, ancak 15. sayfada ekono-
mik, mukayesenin yıllık masraflar metodu İle
yapıldığı görülmektedir. Bu metodun kullanıl-
masının iki sakıncası vardır.

a) Ekonomik ömürleri yansıtmamaktadır.
Mukayeseye konu alınan alternatiflerden Keban
'P y'>:: termik santraller ise 35 yıl ömürlüdür.
(Rapor sayfa 15). Bu ömür farkını hesaplarda
gözönüne almak gerekir ki, bu metotta bu hu-
sus hesaplara dahil olamaz.

b) Çeşitli masrafların tümü belli bir yıla
irca edilmemektedir. Burada farklı karakterde
iki alternatifin « mukayesesinde yanlış sonuçlar
vermektedir. Yıllık masrafların mukayesesi me-
todu artık, hemen hemen bırakılmıştır, sadece
ayrı karakterde alternatiflerin süratle ve kaba-
ca mukayesesinde bazen kullanılmaktadır. Fark-
lı karakterli alternatiflerin karşılaştırılması için
«Bugünkü değer» (Present Worth) metodunun
kullanılması gereklidir.

Raporda kullanılan kabuller ve değerler ay-
nen kullanılarak bu metodla hesaplar yapılsa
Keban alternatifinin termik alternatife nas:aran
daha ekonomik olduğu görülür.

Hesaplar verilmemiş olduğu için yatırımla-
rın yıllara bölünmesi, bilinmemektedir.. Ancak
Keban'ın inşaatına 1965.'te başlandığı ve her" yıl
eşit" yatırım yapıldığı, termiklerden Seyltömer ve
Batman santrallerinin 1968-1970, Marmaranın
(1970 -1972) yıllarında İnşaa edildiğini kabul
edip 1965 yılına irca ederek bir hesap denemesi
yaptım.

İnşa masrafları
İşletme yakıt 35 yıldan sonra
Keban'da kalan değer
Başlangıca irca edilmiş değer TL.

2.171.044.000

35. yılda termik santraller ömürlerini doldurmuş olduklarında, Keban hidro elektrik santralının daha 15 yıllık ömrü vardır, ve her yıl 428 milyon TL. değerinde elektrik enerjisi üretecektir. Bu kalan değere tekabül eden 15 yıllık' ve başlangıca irca edilmiş değer alternatifleri aynı temele irca etmek üzere toplamdan düşülmelidir.

(Bu hesap vergisiz olarak yapılmıştır, raporda termik alternatif için vergili değerler ayrıca verilmemiş olduğu için, vergili hesap yapılmamıştır.)

Bu varsayımın tersi olarak, termik alternatiflerde 15 yıl daha işletme yapılacağı kabul edilip, bu işletme masraflarım bugünkü değere irca ile termik alternatifine eklemek de mümkündür.

Bu hesap her iki alternatifi sonsuz ömre irca ederek, yani her santralin ömrü olduğunda biriken fonlardan hemen yemden aynen inşasını temin ederek devamlılığın sağlandığı kabul edilecek te yapılabilir. Bu takdirde,

Keban alternatifi değeri 2.169.10». 1,02 = 2,2310» / L.
Termikler 2.171.10». 1,06 = 2,30.109 »

elde edilir ki Keban alternatifi ucuz olduğu bir kere daha görülebilir.

Bugünkü genellikle kullanılan ekonomik hesaplama metodu, «Rate of Return» metodudur. Bu metodla birçok kriterler birleştirilebilmekte, ömür farklılıkları aynı baza indirgenmekte ve en önemlisi faiz nisbetinin ne olacağı münakaşası da ortadan kaldırılmaktadır. Çalışmalar giderler ve gelirleri irca edilmiş değerlerde eşitliyecek faiz haddini bulmak üzere yapıldığından, başlangıçta bir faiz kabulü için büyük münakaşalara girmeğe lüzum kalmamaktadır.

Bütün hesaplamaların bir kere de bu metoda göre yapılmasını tavsiye ederim.

4 — Alternatiflerin fayda-masraf oranları şartlarla karşılaştırıldığında :

Keban alternatif 3,104 108/1,46
Tenlikler > 3,009 10«/2,171 10« = 1,38

Bulunan ve yine Keban'ın ekonomik olduğu, görülür, Bu hesaplar rapordaki gibi enerji satış fiyatı 9 kuruş alınarak yapılmıştır.

(Raporda hesaplama açık olarak verilmemiş olduğu için farkın nereden geldiği ayrıca açıklanmamıştır). Fayda - masraf oranı hesaplaması çok yönlü projelerde kullanılır, burada Hazla bir manâ ifade etmemektedir.

5 — Diğer hesaplamalar : Sermaye rantları ve katma değer oranları tarafımdan projeler, kwh maliyet hesapları bulunmadığı ve raporun, var olduğunu bütün kalbimle arzulağım ve tahmin ettiğim, fakat verilmesinde sakınca' görüldüğü açık olan hesaplarını bilmediğim için yapılamamış ve kontrol edilememiştir.

6 — Yukarıda hesaplar sistemlerin pik takat ihtiyacını karşılamak üzere Keban'a konacak 4 ünite (360 milyon TL.) ile buna tekabül etmek üzere kurulması gereken 760 milyon TL.hk hidrolik santral dahil edilmemiştir. Kurulması bir ihtiyaç olan bu ünitelerin hesaplamalara dahil edilmesi sonuçları Keban lehine daha çok etkileyecektir.

7 — Bu hesaplar Keban'ın en kurak yılda verdiği güvenilir 4.853 milyon kwh enerjisi üzerinden yapılmıştır. 20 yılda bir meydana ;=elen bu durumun üzerinde gelen suyun kullanımını da eklersek hesaplar Keban lehine yeni gelişmeler gösterir.;." »

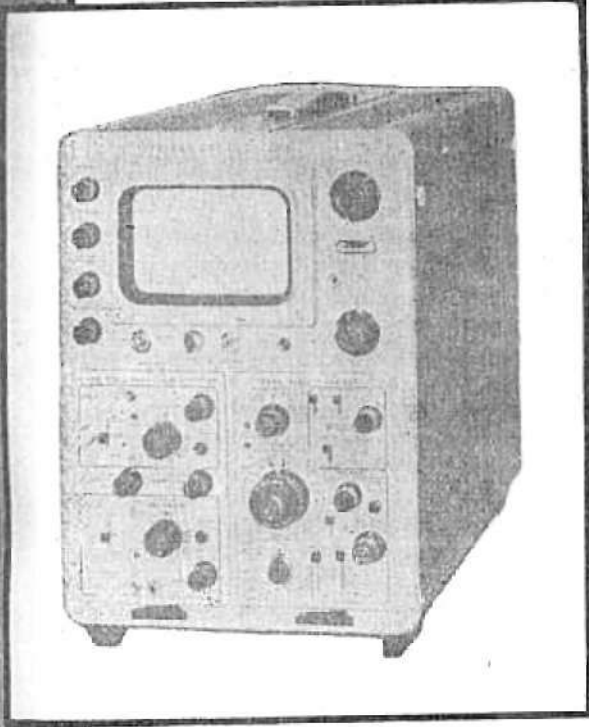
8 — Ayrıca Keban gibi ucuz enerji maliyetli bir Santral işletmeğe başlayınca, ., pahalı ve eski termikler durdurulacaktır ki bu da Keban'ın rantabilitesinl artıran bir değer durumdur.

9 — Keban maliyetinde inşa süresinde ki fiyat değişmelerini gözöhüne almak üzere eska-laayon yapılmıştır, halbuki termiklerde böyle bir şey" yoktur.

10 — Alternatiflerin döviz, masrafları yÇnün-den mukayesesi yapılmamıştır. Halbuki bütün rapor termik alternatifi kullanılması sıkışık döviz durumumuz için fayda yaratacağı tezine dayandırılmaktadır. Bu çalışmanın da yapılması gereklidir.

III. Raporda Kullanılan Kabullere ve değerlere itirazım :

Ebasco firmasının hazırlamış olduğu raporları, zamanında bir plâncı olarak incelemiş olduğumdan, rapordaki teknik verilen ve sonuçların; doğruluğuna bir .•.•teknisyen-, gibi inmemiş •. bulunmaktayım. Çeşitli kademelerin kontrolundan geçmiş olan bu raporların daha çok ekonomik yönü

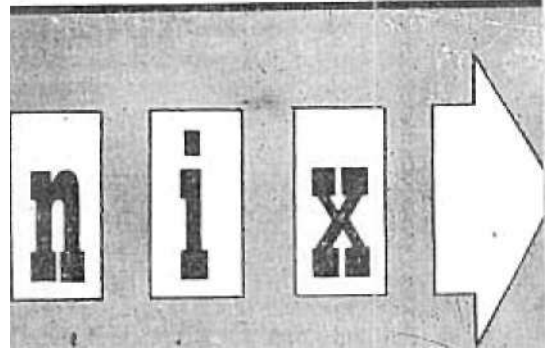

*teknik
sahada
çalışanlar
için ...*

Teknik sahalardaki her türlü araştırma işlerinizde enmiyetle kullanabileceğiniz en kaliteli OSSİLOSKOP

71:

kt

Tektronix Türkiye Mümessilliği
M.Süheyl Erkman
(Y. Muh.)

Necati bey cad.207
Galata İSTANBUL tel:44 15 46
Telgraf:INGMESIJER İSTANBUL

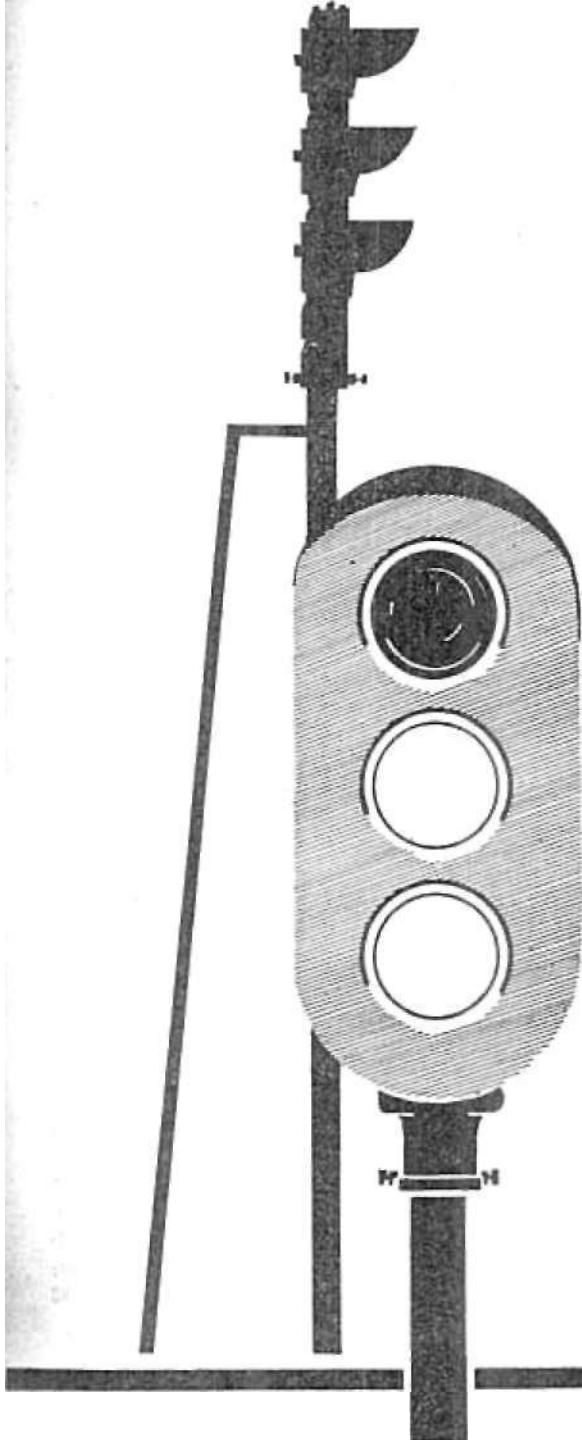

MER-KEE fitNABI

Türkiye Daimi Mümessilliği

Ericsson Türk Ticaret Ltd. ŞtL

Ankara İstanbul İzmir
Tel: 12 3170 Tel: 22 8102 Tel: 37823

UIS Ericsson

Telekomünikasyon sahasında
olduğu kadar

Karayolları Trafik

ve üemirvDian

Sinyalizasyon

sahasında da

dünya önderidir

S

L M E R I C S S O N S S I G N A U A K T I E B O U A G

S T O C K H O L M 5 W E D E N

İle u&raşımı buluyorum. Bu bakımdan, içinde ELÜaco calüjmatarım bizzat yürütmüş bir arkadaşın ve bu çalışmalara /Jtlun katılmış bir çok arkadaşını bulunduğu bu komisyonda, EÜMHCO çalımlarımın atman defterlerin doğru oluutu *%&rrktglnl kabul ediyorum.

ftaporda yapılan kabullere vıı kullanılan diğger değerlere itirazlarım şüyle ythılahn bilir.

.11, Fala Haddine1 <

Bir ekonomik mukayesede yurt içinde kullanılan faiz, Türlyue'de yatırımlar l'Lu sermaye lı-mih edilen Kalkınma veya hatırım Bankalarında. kullanılan fala haddi olarak alihabtlir, bu değger masraflar!yle birbkte % 8-SS.5 otablllr.

Ancak yurt dışından temin edilen kredüerde sariler farklıdır. Bir kere vo4Sf çak'uaun (20 11 il 40 yıl) olduğu gibi, bir de odemesia perlod (5

	Vade		Ödemesi» Yıl	Devr Fatz
	Yıl	Faiz %		
Ambarlı Santral				
AID den Türk Hükümetine	40	0,75		
T. Hükümetinden Etibank'a	20	3,50	•4	3,60
Gökçekaya Santral				
AID den T. Hükümeti namına DSİ ye	40	2,00	10	0,75
Mersin ve Kadmeak Santralleri				
AID den T. Hükümetine	50	0,75	10	0,75
T. Hükümetinden Firmaya	17	5,50	E	0,75

İla İÜ yıl) vardır. En gart almakta olduğumuz | Kalkınma Kredilerinin baş şartıdır. Fala- nlsbe- il raporun S, sayfasında da J^arel edildiği gibi, ülkeden Ülkeye VE yatırımın tiplerine göre del- maktadır.

Türkiye'de diğger devietler glbt dış kredi kabul etmektedir. Aueak JkJnrl Dlinya Harbinden beri devleüer arası kredi alış, verişinde prensip def- -1-1-LL- JL olmuştur. Artık daha çak krediler pro- jelere verilmekte ve devletlerin borçlanabilme ka- biliyetine bakılmaktadır. Türkiye'nin yılda ala- bileceği kredi miktarı £50 - 300 mi [yun S civa- rındadır. Bu kredilerin &O milyon \$ clvaindu- kl kısmı dış tkureL açığımları karşılamak Uaere program finansmanı olarak verilmektedir, geri katan lat proje knedial olarak alınıp kullanılmak üaare açık tutuimaktadır. Bunlar Lelll projeler Ineo İtildikten, ekon om im La için faydalı ve borcu geri ödemi; kabiliyetli bulunduktan sonra sadece o proje için kullanılmak Uaeü verilir, Eo yüzden o para jreniJ şartlarla kullarıtamıyneağı için dış proje kvcdtsi şartlarına katlanılması gereklidir.

TUrtlye'nln son yıllar-da Türkiye'yi" Yenlim Kon sn rsl yontu aracılığı İle temin ettiği Katlımın;

Kredileri ülküden ülkeye ve yatırımın tipine gö- re değışen işşun vadeli ve ucua kildiler almak- ladır. Bu krediler cnfrat'tiüktür ve enerjt tesis- leri için 40 Ha 5(1 yıl vadeli, 10 yıl Ödemesiz sü- reli ve % b,7B-3,Ş0 ta& nıHhcUJ ulmnkladır ki, sanayi tealilerinde bu şartlar 20 yıl, & yıl öde- mesla süre ye % 5,57 faia olarak derişmektedir. Hon yıllarria, enerji sahasında uUarnif olau bir kaç yeni kredinin şartları aşığaıya çıkarılmıştır.

Bu tabloda güüültlttgü gtbl bu kredileri veren ATO ve IDA Türkiye'nin kamu kaynaklarına bir yardım olmak üzere çok düşük falad İrcrdilei' vermiş, bunların yatırımcı Müesseselere intlkati- nını daha yüksek fatalo yapılmasını istemiştir. Bu sayede hazineye bir miktar aellr saklamış. el- makLadır. Valınm.cı ireya işletmeciyeye kredinin mahiyetine bakılırsa, hidrolik santrale daha ueus verildiği görülür,

* Bu haklından ekonomik mukayeselerin dış pa- ra İctu fa J veya 4 İlik bir faiz nlsbetl abuarak yapılması gereklidir.

12 — Vergiler : Ekonomik mukayeselerde aynı boada verilir ve düzerler kullanılması gerek- lidir. Bu bakımdan gümrük vergilerinin hor İki alternatif için de ulunmaai veya alınmaması ge- reklidir; Anenk Flael - OÜ için (turum farklıdır. Kömür başka İeyilr (İşlenmenda yurt içinde çı- kan bir maden) fuel oll başka şeydir (balen İt- hal edillev ve İhracat kıymeti olan blı snnayl ar- ti gi h bu bakımdan fuel o II'de İthalden alınan 93 TL/Lun verginin gönüllüne aLnmaai şarttır.

13 — Fuel OH fiyatlarına':

Ftapordn fuel oll fiyatları vergtata oTsırak vıı 112 TL/ton etarak aluntifılır. Halbuki rafineri satışı olarak fuel oll fiyatları,

SoUg fiyatı	"Verfri l'oll rıynl
tJPBAŞ tlailnorisl	J3-1 PS - 2İi
ATAŞ Roftnorisl	103 »^ = luö
BATMAN Rafiner^ai	140 — » 140

Buradan Marmara bölgesinde kurulacak santral isin FOB 227 TL/ton, Batman İçin HD TL/tan alınması gerekli olduğu gtmür&r.

11 „ Faul Oü talebi VB ttmlnl ;

Turdumtsdn rafineriler kurulduktan sonra fliti üll talebi nlduukçn hızlı bir şekilde, her yıl % 30 un UsUlndü bir gelişme göstermiştir.

	Miktarlar		Bin ton		Zincirleme		Endeks
	1962	1963	1964	1965	1963	1964	1965
Tüketim	421,8	578,7	801,5	1060,0	137	139	132
Üretim	1115,0	1429,3	1669,0	1515,8	128	117	91
İhracat gelirimilyon TL.	50,1	69,4	70,4	41,5	139	101	59

Hu tablodan İhracatın da gayet kolaylıkta ya-
pılabıldığı görülmektedir. Dolayısıyla raporda
• ir. t e<Jiiniğı gibi, •. ırl /SoSe Dntitea tuft] ati I
kullanmak, yurt imkanlarından daha İyi faydu-
lanmaca yol arjncah bir mıum değildir.

İUGİ de servise girmesi beklenen boru battı
İle 2 milyon ton yerli petrol'Ün rafinelere getl'
ritmeul buklenmektedir. İfSG ham petrol talebi
i,4 mlSyon tondur. Dolayısıyla en azından 2,5 - 2
milyon ton fınel-oll İthal edilmek gerekecektir.
BJlodlg! gibi rafineriler (Batman hariç) gümrük
harici bölgelerdir. Yurda İthal, ancak rafineriden
Türkiye İeln bir ürümün çekilmesi ile yapılmakta
va ürün fiattan hanıncrol maliyetine göre Tica-
ret Bakanlığı'nca hesaplanmaktadır, Rafineriden
çekilmeyen Ur Ünler blal İlgilendirmemektedir ve
fuel oll'n ihracatında, dn bilyük kolaylık vardır.
Ayrıca 1737 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile,
dış 11 çare t rejim! mise dayanarak ancak Türk
ham petrolünde elde edilen ürünler İcullandıktan
sonra yabancı menşeliler ithal edilmektedir-

Bu inkımlıin santrallerde fan] i'ü kullanarak
uk talep yaratılması he* halde ya yeni ithal k<-
pını açacak veya ihraç lmk4n.la.rjni düşüreeektir.
Bu durumu gözönüne almak için bugün alınmak-
tu Dİna verginin kullanılması gereklidir.

11 — HüurJI ihtiyaç tahminlerine :

Enerji üretim tahminlerinin gerçekleşme du-
Tumu tabloda gösterilmiştir.

	M Uyun İmli			
	10Ü1	İtMII	i M i	1DR-1
pıto	arjso	sese	1010	IESO
Gerçekleşme	3050	3353	S0&5	U3Ü
Fark %		U,u8	1113	2.11
Gflrc. Artıg	flit	11G5.	11.6	11.B

İGS3 yılına, güre İHHH'n hatlar orUkıtıuu nrUf
% 13.2 dlr. Bu hakimdim plan hale Finden asnı

Eh'KtrJk MubundAlıftı İW

kalınını^tır da denilemez. Esasında gerçeklemlen
üretim değerinin plan hedeflerinden farklılık gos-
termijlnda büyük sistemlerdeki enerji [irstim
tesisleri kifayetsizliđi sonunu olarak 1962, ima
ve 10(54 yıllarında alınmış olan enerji tasarrufu
edici tedbirlerin rolü vardır. Bu gerçek EEİM'e
sorularak iahkk edilebilirdi. Esnamda bu tah-
ditler kaldırıldığında ve plân gereğince inşa edil-
mekte olun aanayi teslaleri sorvİHe girince artış

I dalın süratlenecektir, Eudurun AID'nlü Türkl-
1 ye'ri- yaptırdığı son çalı.gnnlardu ur laya çıkmış-
tır.

Bu ararla Türk Planını çok etraflı bir peklide
incelemiş olan Konsorsiyum Heyeti raporundan
elektrik kısmını ekte veriyorum. Vakit nüğın-
dan Türkçeye çeviremedim, incelenmesinden
elektriklenme nKVmmtz ve Keban. Projesinin ta-
mmiLilye Konw>ıslıyujn tarafından da kabul ol-
du fcu Eöriilür.

Dl^cr yönden elektrik encrijflj Prof. Tlnber-
gen'iu yaptığı İn^nJf İçinde milli bir flectördür,
ynul Türkiye şartlarında talep yurt İçi üretimi
İle karjılanmaıtdır, ithal edllcmcmektedir. Ayu
zamanda, elektrik, çimento, demir-calk gibi
stratejik bir madde veya hismettir. Normat ola-
rak ekonominin tinimde gitmeat, enerji aranm
belirli bir oleüde bol tutulması zaruridir. Enerji
sıkıntılarını peitel alcnnDml üzerinde m'iyet olum-
suz etkiler doğurur, enerji bol ve ucu?, olduğu
yerlerde İ9e Hjirfiyilesme beklenmeden hi7,lı ola-
rak gelişjh', bana en güücl misal Çukurova bölge-
sindeki gelişmeler.

Bu bakımdan enerji İhtiyaçlarını kıtı kılm,ı
hesaplayıp, tit mhtiyacı karşılayacak şekilde bir
program geliştirenek tebilkele olur. Kaporda bu
noktada talebin düşük gittiği gerekçesi İle Ke-
ban'a lüzum olmadığı zihniyeti bir hatadır,

İli. namlun .ilimim pronulplur :

Birinci Beş Yıllık TCaikınma PiAmnın strate-
jisi ve hedefleri. iDGı yılında yayınlanmış bir dd-
künündür, nyrtea Planda da bunlara ek, bazı
prensipler kabul edilmiştir. Bu prensipler içinde,
raporun D- sayfasında bahsedilen <eri yükHek ris-
lurnu heiz projeyi seemek> bir gaye olduğu gi-
bi, sosyal adaletin Bağlanması, yatirunlann yurt
sallıma ânftılısıma eşlilik üa^latmaarı (üerl İtai-
uis bolfüfen: Uncclik verilmeđi, v.b, gibi herke>-

ce bilinen diğer prensiplerde vardır. Geri kalmış bölgelere öncelik verilmesi çeşitli alternatifler arasından, eşit veya kalkınmış bölgeler lehine az farklı ekonomide işlerin geri kalmış bölgelerde oranının seçilmesi ile yürütülmektedir. Bu bakımdan, bir an için sonuçların raporda bulunmağa çalışıldığı gibi az bir farkla termikler lehine çıktığını kabul ve dahi etsek, yine geri kalmış bölgede bulunan ve bu bölgelerin kalkınmasına faydası olacağı açık olan Keban Projesi bu prensip muvacehesinde kabul edilebilir.

17. Teknik kabuller :

Burada termik santrallerin normal olarak 6750 saat çalıştırılacağı düşünülmektedir. Türkiye şartları gözönüne alınarak değişiklikler yapıldığı idia edilen bir çalışmada memleketimizde normal olarak hangi santralin 6000 saatin üzerinde çalıştığını öğrenmekte fayda vardır.

Buna benzer şekilde hava hatları ve puant için ele alınacak hidrolik santralin hangi hatlar oldukları ve karakteristikleri açıklanmalı, hayali çalışılmamak idi.

IV. Raporun diğer kısımlarına :

18 — Rapor öyle bir hava ile hazırlanmıştır ki okuyan hidrolik tesisleri ve sulamaya yatırını yapmanın yurt için zararlı olacağı kanısına kapılabilir. İşi belirli bir yöne çekmek için verilmiş olan bir havanın bir teknisyen gurubu tarafından kullanılmaması gerekir idi.

19 — Raporun 18. sayfasından başlamak üzere Keban'ı zamanında ve tahmin edilen maliyete gerçekleştirilebilir mi? tezi işlenmektedir. Hidrolik projelerin tabiatla çok yakın ilişkisinden doğan bir çok güçlükleri ve belirsizlikleri olduğu bir gerçektir. Ancak Türkiye şartları incelendiği zaman bu belirsizliklerin termik santraller için de, tabiata çok daha az bağlı termik santraller içinde, mevcut olduğu görülür. Bu arada raporda :

- a) Soma santralının, kömür sahaları tüendiği için 10 yılda kömürsüz kalacağına,
- b) Çatalağzının soğutma suyunun ancak 20 yılda halledildiğine,
- c) İmalât kontrolünün aksaklığından Tunçbilek ünitesinin 5-6 yıl sonra ta Almanya'ya gönderildiğine,
- d). Soma ve Tunçbilek santrallerinin şimdiye kadar hiç tam kurulu takatları ile çalışmadıklarına,
- e) Küratma tesislerinin daima bir dert olduğuna ve ek yatırımlar gerektiğine hiç dokunulmamıştır.

20 — Sadece hidrolik santrallerin gecikmesinden bahsedilmiştir. Halbuki Seyhan santrali de iyi bir organizasyon ve idare ile zamanından önce bitirilmiştir. Soma ve Tunçbilek santralleri için belirli bir plân elinde bulunmadığı için bir şey söyleyemeyeceğim. Ancak 1961 yılında, 1962 yılında tamamlanmak üzere harekete geçilen ambarlı santrali 1965 te halen temeldedir, Ambarlı santralının gecikmesini örtmek için ele alınmış olan Tunçbilek tavsiinde halen makinanın imaline çalışılmaktadır, bir yıllık bir gecikme vardır.

21 — Hidrolik santra Herdeki maliyet artmaları :

a) ön etüdlerin iyi yapılmadan işe başlanmasından

b) % 300 luk devalüsyondan

c) 1950 -1960 arasında malzeme arzı kıtlığından aşan genel ekonomik durumdan gelen % 300 ü aşan fiyat artışlarından meydana gelmiştir. Ancak aynı raporda, bu dönemde inşa edilen termik santraller için aynı bilgilerin verilmesinde gerçeklerin ortaya çıkması için büyük fayda vardır.

22 — Keban Projesi 20 yıldır incelenen bir projedir, diğer hiç bir iş bu derece incelenmemiş durumdadır. Raporda bahsedilen işlerin hiç birisi için bir ön rapor dahi hazır değildir. Keban için verilerin ve sonuçların doğruluğundan şüphe ederek, teklif edilen diğer projelerin verilerinden de şüphelenmek hakkımızdır. En azından diğer projelerin de aynı ölçüde incelenmesi gerekir.

23 — Rapor, daha önce Elektrik Mühendisliği mecmuası özel sayısında, Komisyona dahil iki üyenin yazmış olduğu bir makaleye dayandırılmak istenmektedir. Bu makalede esas alınan veriler, küçük sanayi için hazırlanmış bir AID dokümanından alınmıştır. Türkiye gerçeklerine hiç bir şekilde uymamaktadır. Bu bakımdan üzerindö durulmamıştır.

V. SONUÇ :

Rapordaki çok açık olarak bütün çalışmanın belli bir ön fikirle yapılmış olduğu görülmektedir. Yukarıda 23 madde halinde işaret etmeğe çalıştığım ana prensip ve hesaplama hataları vardır. Hesaplar bitaraf bir şekilde yapılırsa Keban alternatifinin ekonomik olduğu görülür. En aşağı 20 yıllık çalışmaların sadece 14 günlük ve kaba bir çalışma sonunda itham edilmesi sakıncalıdır, daha etraflı bir çalışma yapılmasına ihtiyaç vardır.

Ayrıca rapora esas olan hesapların saklanmış olmasını da çok yadırgamış olduğumu bir kere belirtmek isterim.